

- *Θεόφιλε; ακούγεται στο τηλέφωνο μια φωνή. Διστάζω μόνον για δύο δευτερόλεπτα.*

- *Εσύ είσαι Νίκος;*

- *Μπράβο παλιόφιλε! Μετά από τόσα χρόνια με θυμήθηκες αμέσως!*

Είναι μεγάλη η έκπληξή μου, όταν, μετά από 5 χρόνια σιωπής και εξαφάνισης, ακούω και πάλι τη γνώριμη φωνή του παλιού μου φίλου, του **Νίκου** του **Καμά**. Γυρίζουν οι μνήμες στις αρχές της δεκαετίας του '80. Ήταν η πρώτη μας γνωριμία σε μια αστραφτερή δεξίωση στελεχών επιχειρήσεων, με μεταξωτές γραβάτες και κοστούμια. Στα χρόνια που ακολούθησαν, είχαμε αρκετές φορές τη χαρά να ξαναβρεθούμε. Το 1995, στο παρθενικό τότε τεύχος του **ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΑΝΟΡΑΜΑΤΟΣ**, μαζί είχαμε ξεκινήσει το περιπετειώδες εκείνο ταξίδι με ιστιοπλοϊκό από τη Θεσσαλονίκη στις Σποράδες. Οι εκπλήξεις όμως από το τηλεφώνημα του φίλου μου δεν έχουν τελειώσει.

- *Θαυμάζω απέναντί μου την **Αστράκα** και το **Βίκο**.*

- *Είσαι εκδρομή στο Πάπιγκο;*

Γελάει ο Νίκος.

- *Όχι, κάπου βορειότερα. Στην **Παλιά Κλειδωνιά**.*

- *Και τι κάνεις στο ερειπωμένο αυτό χωριό;*

- *Προσπαθώ να του ξαναδώσω ζωή με τον ξενώνα μου και να αντλήσω εγώ ζωή απ' τη μαγεία και τη γαλήνη του.*

Παλιά Κλειδωνιά! Τόπος άγνωστος κι εγκαταλειμμένος από χρόνια. Ήξερα αόριστα, ότι κάποτε υπήρχε ένας τέτοιος οικισμός χαμένος στα βουνά, πάνω απ' τη γνωστή μας Κλειδωνιά της Κόνιτσας, που βρίσκεται πολύ κοντά στο Βοϊδομάτη.

Και τώρα ο Νίκος...

- *Σε τρεις μέρες είμαστε εκεί, του λέω και κλείνω το τηλέφωνο.*

ΚΕΙΜΕΝΟ: **ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ**
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: **ANNA A. ΚΑΛΑΪΤΖΗ**

ΚΟΝΙΤΣΑ

ΑΝΩ (ΠΑΛΙΑ) ΚΛΕΙΔΩΝΙΑ

ΚΟΝΙΤΣΑ / ΑΝΩ (ΠΑΛΙΑ) ΚΛΕΙΔΩΝΙΑ

121

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑ (ΑΝΩ) ΚΛΕΙΔΩΝΙΑ

Διάβαση Καστανιάς, Εγνατία Οδός, Νεάπολη, μαγευτικό Βόιο με τον Πεντάλοφο και το Επταχώρι, κοιλάδα του Σαραντάπορου ατελείωτη σε μήκος και ομορφιά, πόλη της Κόνιτσας.

Δύσκολη διαδρομή αλλά πανέμορφη, αγαπημένη από παλιά. Στην Κλειδωνιά, απέναντι σχεδόν απ' το πρατήριο της ΕΚΟ, στρίβουμε αριστερά. Μια τεράστια πινακίδα, και αμέσως μετά ακόμη μία, αναγράφουν τις μεταβυζαντινές εκκλησίες και τις υπηρεσίες ύπνου και εστίασης που παρέχει η **Παλιά Κλειδωνιά** στον επισκέπτη.

- *Ας πάμε να δούμε, τι έχει κάνει ο φίλος μας σ' αυτό το έρημο χωριό, λέω στην Άννα.*

Ανηφορίζουμε. Κάποτε ήταν μονοπάτι στενό και απόκρυφο, που αυλάκωνε τη βουνοπλαγιά της *Ραδόβολης* με τους σιωπηλούς του ελιγμούς. Ύστερα εξελίχθηκε σε χωματόδρομο, μακρύ και κουραστικό για ανθρώπους και για ζώα και εχθρικό για αυτοκίνητα. Σήμερα

Η πεδιάδα της Κόνιτσας με τη ροή του Βοϊδομάτη, όπως φαίνεται από τον ναό του Αγ. Αθανασίου. Στο βάθος τα βουνά της Αλβανίας.

είναι καλοστρωμένος ασφαλτόδρομος, μια εξέλιξη σχεδόν απίστευτη, αν αναλογιστεί κανείς τη συνήθη συμπεριφορά της κεντρικής εξουσίας απέναντι στην απόμακρη - και με ελάχιστους ψηφοφόρους - περιφέρεια.

Ανεβαίνουμε συνεχώς. Η μεγάλη πεδιάδα της Κόνιτσας αποκαλύπτεται θαυματική, με τη ροή του Βοϊδομάτη και τους γεωμετρικούς σχηματισμούς των ποικίλων καλλιιεργειών. Η Παλιά Κλειδωνιά, ωστόσο, εξακολουθεί να παραμένει αθέατη. Περνάει ο δρόμος, λαξευμένος σχεδόν σε μια απότομη πλαγιά και ξαφνικά, 7 περίπου χιλιόμετρα από την έναρξη της ανάβασης, το τοπίο και οι εικόνες μεταβάλλονται δραματικά. Πρώτα αντικρύζουμε την πέτρινη σιλουέτα του **Αγίου Αθανασίου**, χτισμένου σε μικρό πλάτωμα στην άκρη του γκρεμού. Είναι ένα πετρόχτιστο αρχιτε-

κτονικό κόσμημα, όπως άλλωστε η πλειοψηφία των παλιών Ηπειρωτικών ναών. Στο βάθος το θέαμα μας καθλώνει με τους συγκλονιστικούς όγκους της **Αστράκας**, το διασημότερο ίσως και πιο θεαματικό βραχώδες σύμπλεγμα της χώρας. Δίπλα του ένας άλλος, όχι λιγότερο φημισμένος τόπος. Το χαστικό στόμιο του **Φαραγγιού του Βίκου**.

Ευθεία πολύ κοντά μας, ασήμαντο και ταπεινό μπροστά σ' αυτούς τους γίγαντες της φύσης, διακρίνεται το χωριό ή μάλλον ό,τι απόμεινε όρθιο απ' αυτό. Μια πέτρινη πλαγιά και πάνω της κατάσπαρτα τα απομεινάρια του οικισμού, σπίτια ερημωμένα, μερικά με όρθιους τοίχους ακόμα αλλά χωρίς σκεπές και

Τμήμα της πεδιάδας της Κόνιτσας. Ένα απέραντο φυσικό χαλί με γεωμετρικούς σχηματισμούς. (Δεξιά)

Χτισμένος στην κορυφή της "Ραδόβολης", στο δυτικότερο άκρο της Κλειδωνιάς, ο ναός του Αγ. Αθανασίου ατενίζει πανοραμικά όλη την πεδιάδα της Κόνιτσας.

άλλα θλιβεροί λιθωσοφοί. Πέτρες, που κάποτε δουλεύτηκαν με στοργή από τα χέρια Ζαγορίσιων και αργότερα επέστρεψαν, κομψές και λαξευμένες αλλά άχρηστες, πλάι στις ταπεινές πέτρες της φύσης.

Πλησιάζουμε με σφιγμένη την ψυχή, ήδη όμως η αρχική μακρινή εικόνα μεταβάλλεται, ένα αεράκι αισιοδοξίας μοιάζει να πνέει στα ερείπια του χωριού. Είναι πρώτα το ωραίο πλακόστρωτο δρομάκι, που παίρνει τη σκυτάλη της διαδρομής από την άσφαλο. Είναι αμέσως μετά ένα πέτρινο σπίτι κάτω από το

διαθέτει την απλοχωριά και τις επίπεδες επιφάνειες του κάμπου. Είναι όμως περιποιημένη και πλακόστρωτη, όπως κάθε πλατεία στην Ηπειρο.

Έχει στο πλάι την εκκλησία της, πέτρινη και πλακοσκεπαστη. Έχει τα δυο πλατάνια, που την καλύπτουν με άφθονη σκιά. Και έχει ακόμα κάτι, πολύ σημαντικό: ζωή και κίνηση, γέλια και ομιλίες ανθρώπων, τσουγκρίσματα και ευχές, παιδιά που τρέχουν και παραρισμένα αυτοκίνητα. Είναι όλες αυτές οι ανθρώπινες εκδηλώσεις, που, σε συνδυασμό με

δρόμο. Δεν είναι παλιό αλλά είναι χτισμένο με απόλυτη προσήλωση στην αρχιτεκτονική παράδοση του τόπου. Δύο-τρία ακόμη σπίτια, διάσπαρτα εδώ κι εκεί, ξεχωρίζουν μέσα απ' τα χαλάσματα. Δεν ξέρουμε πόσα και ποια απ' αυτά κατοικούνται μόνιμα ή όχι. Το βέβαιο είναι, πως, έστω και κάποιες φορές το χρόνο, ανοίγουν τα σφραγιστά πορτοπαράθυρα και υψώνεται καπνός στον ουρανό από τις καμινάδες των τζακιών τους.

Κοντεύουμε στην πλατεία, το χώρο που παραδοσιακά διαδραματίζει, τον σημαντικότερο κοινωνικό ρόλο στη ζωή ενός χωριού. Δεν είναι μεγάλη, ο οικισμός είναι ορεινός, δεν

Ανάμεσα στα ερείπια, σε πρώτο πλάνο ο ενοριακός ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου και ακριβώς πίσω ο Φιλοξενώνας "ΖΑΓΟΡΙ", το παλιό Δημοτικό Σχολείο του χωριού.

την μόνιμη κατοίκηση, έχουν λείψει απ' το χωριό τα τελευταία 50 χρόνια.

Όρθιος στην είσοδο της ταβερνούλας του ξενώνα, παρακολουθεί ο φίλος μας τα πάντα, έτοιμος να ικανοποιήσει στη στιγμή κάθε επιθυμία των πελατών του. Ο γιος του ο Γιώργος, νεαρό παλικάρακι τον θυμάμαι την τελευταία φορά, κινείται ανάμεσα στον κόσμο με την

Φιλοξενώνας "Ζαγόρι", δίπλα στην πλατεία της Κλειδωνιάς. Ένα θαυμάσιο μικρό κατάλυμα, που με τη θερμή ανθρώπινη φιλοξενία του, δικαιώνει απόλυτα το όνομά του.

ταχύτητα, την ευγένεια και άνεση καταξιωμένου σερβιτόρου. Μόνον η **Βούλα** είναι αθέατη στο εσωτερικό, προσηλωμένη στην εξαιρετική μαγειρική της, που από χρόνια μας είναι ιδιαίτερα γνωστή. Κάποια στιγμή αντιλαμβάνεται την παρουσία μας ο Νίκος. Παύει να ασχολείται με οτιδήποτε άλλο και σπεύδει να μας αγκαλιάσει...

ΦΙΛΟΞΕΝΩΝΑΣ "ΖΑΓΟΡΙ"

Ο ήλιος χαμηλώνει. Βάφει για λίγο κοκκινωπούς τους βράχους της Αστράκας κι ύστερα χάνεται πίσω απ' τα βουνά της Αλβανίας. Η τελευταία μεγάλη παρέα αποχωρεί. Εύθυμοι όλοι και γελαστοί χαιρετούν μ'

Μπροστά στην είσοδο του ξενώνα ο Νίκος Καμάς, έχει ενστερνιασθεί και τις συνθήκες του τόπου. Η γκλίτσα του είναι απαραίτητη.

Στη θαυμάσια αίθουσα εστίασης του ξενώνα ο επισκέπτης βρίσκει οικογενειακό περιβάλλον, εξαιρετική κουζίνα και άριστη εξυπηρέτηση σ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

εγκαρδιότητα το Νίκο. Στα ξύλινα τραπέζια απομένουμε με την Άννα ολομόναχοι. Παρατηρούμε απέναντί μας τον ξενώνα. Πέτρινο κτίριο, με λιτές και απλές γραμμές, στέγαζε κάποτε το Δημοτικό Σχολείο του χωριού. Το 1936 αριθμούσε ακόμα 40 μαθητές, ενώ στα μέσα της δεκαετίας του '60 είχε κλείσει οριστικά. Και θα είχε κι αυτό την τύχη τόσων άλλων σχολείων που ερήμωσαν μαζί με τα χωριά, αν δεν είχε αναληφθεί από τους τοπικούς φορείς η πρωτοβουλία της μετατροπής του σε ξενώνα. Ήταν μια αισιόδοξη εξέλιξη, που όλο και πιο συχνά την συναντάμε τα τελευταία χρόνια, με πιο πρόσφατο παράδειγμα, την παρόμοια αξιοποίηση του παλιού Δημοτικού Σχολείου σε μια άλλη γωνιά της πατρίδας μας, στα Τσίτζινα του Πάρωνα.

Στο μεταξύ ο φίλος μας, τακτοποιεί μερικές τελευταίες εκκρεμότητες στο χώρο και κάθιδρος έρχεται κοντά μας. Προσπαθώ να τον θυμηθώ πίσω απ' τα κατά καιρούς διευθυντικά γραφεία του, με κοστούμι και γραβάτα, κυκλωμένο από χαρτιά, γραμματείς, τηλέφωνα και άγχος.

Σήμερα η εποχή εκείνη μοιάζει μακρινή. Πα-

ρά την ένταση της δουλειάς και την ορθοστασία απ' το πρωί, το πρόσωπο του Νίκου λάμπει από χαρά. Κινείται στο χώρο του ορεινού αυτού χωριού, σαν να ανήκε πάντοτε σ' αυτό. Ο άνθρωπος που έζησε στη Θεσσαλονίκη δεκαετίες και το τελευταίο διάστημα βίωσε έντονα την εμπειρία της Αθήνας.

- Αυτή την τελευταία εμπειρία πώς την άντεξες;
- Δεν την άντεξα, μου απαντάει. Ωστόσο ήταν πολύ χρήσιμη, γιατί υπήρξε καταλυτική στις αποφάσεις μου. Εξαιτίας κυρίως της Αθήνας βρίσκομαι εδώ. Και δεν το έχω μετανιώσει, ούτε εγώ ούτε κανένας απ' την οικογένειά μου. Πολύ χαίρομαι ν' ακούω το Νίκο να μας μιλάει για το χωριό. Για τις απαραμίλλες εικόνες που αντικρύζει κάθε μέρα απ' τα χαράματα. Για την ανατολή του ήλιου πάνω απ' την Αστράκα και για τη δύση του πίσω από τ' Αλβανικά βουνά. Για τη διαδοχή των εποχών, που εδώ πάνω ακόμα ξεχωρίζουν. Για τα λουλούδια της Άνοιξης και τα χιόνια του Χειμώνα, για τα βίαια ξεσπάσματα της φύσης, τους κεραυνούς και τις καταιγίδες που είναι τόσο έντονες σ' αυτό το υψόμετρο των 1000 περίπου μέτρων. Για τα μονοπάτια και τα παμπάλαια εκκλησιάκια. Τον ήχο των κουδουνιών

απ' τα κατοίκια και τα πρόβατα. Τους δύο καλούς του φίλους και μοναδικούς κατοίκους, εδώ και χρόνια του χωριού, τον κτηνοτρόφο μπάρμπα-Νίκο και την κυρά-Ελευθερία τη γυναίκα του με τα αυθεντικά τους προϊόντα, γάλα, τυρί και πίτες ζαγοριόσιες.

- Κόντευα να ξεχάσω ότι υπάρχουν όλα αυτά, καταλήγει ο Νίκος. Τώρα που τα βρήκα και μάλιστα σε αφθονία ολόγυρά μου, αισθάνομαι πέρα για πέρα εντυχιμένος. Και, όπως βέβαια βλέπεις, δεν λείπουν και οι άνθρωποι, νάναι καλά που μας στηρίζουν.

Ένα μεσόκοπο ζευγάρι ανηφορίζει αργά προς την πλατεία.

- Αυτοί ειν' οι αληθινοί θεματοφύλακες του τόπου, λέει ο φίλος μας, ο μπάρμπα-Νίκος και η γυναίκα του.

Άνθρωποι συμπαθέστατοι και απλοί, γλυκομίλητοι, απευθύνονται στον Νίκο με ιδιαίτερη αγάπη. Γι' αυτούς είναι ο "κυρ-Νίκος", που, χάρη σ' αυτόν, ξαναήρθε κόσμος στο χωριό.

Ο μπάρμπα-Νίκος με τα γίδια του. Εδώ και αρκετά χρόνια είναι με τη γυναίκα του οι μόνιμοι κάτοικοι του χωριού.

Στο αυθεντικό περιβάλλον της κουζίνας της η κυρά-Λευθερία έχει μόλις βγάλει από την πυροστιά την παραδοσιακή Ηπειρωτική τυρόπιτα.

- Αν σας βολεύει, περάστε αύριο το πρωί από το σπίτι, λέει φεύγοντας η κυρία Ελευθερία. Έχω πίτα για να ψήσω.

Οι βραδινές ώρες στην ταβέρνα είναι πολύ πιο ήρεμες από το μεσημέρι. Καθώς η νύχτα είναι ψυχρή, οι λίγες παρέες κάθονται κοντά στο αναμμένο τζάκι. Εμείς, αντίθετα, φοράμε τα μπουφάν και επιλέγουμε το γαλήνιο περιβάλλον της πλατείας. Δεν θα μπορούσε βέβαια να λείπει ο Νίκος, που έχει αξιοθαύμαστα προσαρμοστεί στις κλιματολογικές συνθήκες του χωριού. Ανοίγει ο φίλος μας ένα μπουκαλί κόκκινο κρασί και γιορτάζουμε τη συνάντησή μας μετά από τόσα χρόνια, στις τόσο απρόβλεπτες συνθήκες της Άνω Κλειδωνιάς. Ο Γιώργος, με άψογο επαγγελματισμό, αναλαμβάνει να μας ενημερώσει για την ποικιλία της κουζίνας.

- Αυτή τη στιγμή υπάρχει σουφλέ ζυμαρικών, ζυγούρι γάστρας και ζυγούρι με μελιτζάνες, τάσκειμπάπ με χυλοπίτες, κότσι μοσχαριού με λαχανικά και μια μεγάλη ποικιλία με κρέατα στη γάστρα. Δυστυχώς έχει τελειώσει από το μεσημέρι το βετούλι με σούπα τραχανά, το μιάμι μπαϊλντί και ο μουσακάς. Υπάρχουν βέβαια και κάρβουνα, αν θέλετε κάποια ντόπια κρέατα στη σχάρα. Μόλις χειμωνιάσει θα υπάρχει αγριογούρουνο κοκκινιστό, αγριογούρουνο ρολό και αγριογούρουνο με φασόλια ή λαχανικά.

Πολλή ώρα αργότερα εμφανίζεται η Βούλα, ο αφανής αυτός ήρωας, για να μας ρωτήσει με αγωνία "αν μας άρεσαν". Πώς ήταν δυνατόν να μη μας αρέσουν τέτοιες λιχουδιές;

Αργά τη νύχτα είμαστε όλοι κουρασμένοι, εγκαταλείπουμε τα αψέτρια και τη νύχτα του Οκτώβρη. Το δωμάτιό μας ευωδιάζει, όλα είναι άψογα, φέρουν τη σφραγίδα του επιπέδου των φίλων μας. Σκέφτομαι πόσο τυχερός είναι ο τόπος, που απέκτησε τέτοιους ξενοδόχους και εστιάτορες.

ΑΥΡΑ ΠΑΛΙΑΣ ΚΛΕΙΔΩΝΙΑΣ

Είναι λάθος να ξυπνάει κανείς αργά στην Κλειδωνιά. Κινδυνεύει να χάσει το πρώτο φως και το ξύπνημα της φύσης, το μεταίχμιο ανάμεσα στη νύχτα και στη μέρα. Νωρίς - νωρίς ξεπηδάει ο καπνός από την καμινάδα της κυρά-Λευθερίας. Είναι η μοναδική καμινάδα που καπνίζει χωρίς διακοπή όλα αυτά τα χρόνια στο χωριό. Πίνουμε τον καφέ μας με το Νίκο στη δροσιά και ξεκινάμε για το σπίτι της, που είναι λίγο πιο κάτω απ' την πλατεία. Περνάμε από τη μεγάλη πλακόστρωτη αυλή με την κληματαριά και τα λουλούδια και κατευθυνόμαστε στο κουζινάκι του σπιτιού. Καθώς ανοίγει η πόρτα, μας τυλίγει μια εξαιρετική ευωδιά. Προέρχεται από τη ροδοψημένη τυρόπιτα, που μόλις έχει βγει από την πυροστιά.

- Δεν είναι ψημένη στο φούρνο αλλά στην πυροστιά, όπως παλιά, μας εξηγεί η κυρά-Λευθερία. Για να κρατάει τη θερμοκρασία στο ταψί, το σκεπάζουμε με γάστρα.

Πίτα αθηντική ηπειρώτικη, με δέκα λεπτά φύλλα στο χέρι ανοιγμένα, ολόφρεσκα αργά από τις κότες του σπιτιού, τυρί και βούτυρο απ' τα ζώα του μπάρμπα-Νίκου.

Το σπίτι του μπάρμπα-Νίκου, ένα από τα ελάχιστα επιζώντα σπίτια του χωριού.

Λεπτομέρεια από το παραδοσιακό σπίτι του μπάρμπα-Νίκου, που κάπκε από τους Γερμανούς, αλλά ανοικοδομήθηκε το 1945.

- Πιείτε και λίγο κρασάκι απ' το δικό μας, μας προτρέπει η οικοδέσποινα, είναι αγνό. Ας είναι πρωί, δεν βλέπτε.

Όλα στο κουζινάκι θυμίζουν παρελθόν. Οι ογκώδεις πέτρινοι τοίχοι και τα χοντροξύλα της σκεπής, μαυρισμένα απ' την πολύχρονη καπνιά. Ο ξυλόφουρνος που ψήνει το ζυμωτό ψωμί και το φαγητό με το αρνάκι ή κατσικάκι. Ο πέτρινος νεροχύτης, το τεράστιο τζάκι που φιλοξενεί την πυροστιά, οι ξύλινες υπερανωβίβες πιατοθήκες με τα παλιά τους σκευή. Είναι μάταιο ν' αναζητήσει κανείς ηλεκτρική κουζίνα, φούρνο μικροκυμάτων ή κάποια άλλη ηλεκτρική μικροσυσκευή. Εδώ όλα γίνονται στο χέρι και ως μοναδική καύσιμη ύλη χρησιμοποιείται το ξύλο και το κάρβουνο. Έτσι παραδοσιακό είναι και το υπόλοιπο σπίτι, το κελλάρι με τα γεννήματα, το μαντζάτο

με τις μεσάντρες, τα παμπάλαια σεντούκια, ο χαμηλός σοφράς, μια ξυλόσομπα απροσδιόριστης ηλικίας και η περίφημη "σαρμανίτσα", η ξύλινη κούνια που κοίμισε τόσα μωρά της οικογένειας. Βγαίνουμε για λίγο στη μεγάλη βεράντα του δευτέρου ορόφου και αγναντεύουμε μακριά στα νοτιοδυτικά το χωριό Μαυροβούνι και τα βουνά της Αλβανίας. Αν θέλαμε να επιχειρήσουμε ένα οδοιπορικό στο παρελθόν του οικισμού θα βρούσαμε, ότι στην Ελληνιστική εποχή η περιοχή αποτελούσε την **Τριφυλία** των Μολοσσών⁽¹⁾, ενώ παλιότερα τοποθετούσαν εδώ τη **Μυγδονία**⁽²⁾. Για την μεσαιωνική περίοδο οι εξακριβωμένες έως σήμερα μαρτυρίες των πηγών αναφέρονται το νωρίτερο στα **1609**. Είναι η επιστολή του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως **Νεόφυτου του Β΄**, που είναι γραμμένη στις 20-10-1609 και αναφέρει περί της χώρας **Κλιτονιαβίστας**, ότι "*ανήκει τη επισκοπή Βελλάς, το δε μοναστήριον του Σωτήρος Χριστού σταυροπήγιον έστι πατριαρχικόν*". Πρόκειται για το σωζόμενο Καθολικό της Μονής της **Μεταμορφώσεως του Σωτήρος**, που είναι

Ο ναός του Αγ. Νικολάου χτισμένος ανάμεσα σε αιωνόβιες βελανιδιές.

χτισμένη πάνω από τα Καλύβια Κλειδωνιάς στους πρόποδες του βουνού "Ραδόβολη". Στο βουνό αυτό, που είναι συνέχεια της Τύμφης και χωρίζει το Ζαγόρι από την Κόνιτσα, υπάρχει ακόμη το παλιό μονοπάτι, που οδηγεί ελικοειδώς στην Άνω Κλειδωνιά, στο σημείο όπου είναι χτισμένος ο ναός του Αγ. Αθανασίου.

Από τη σωζόμενη αρχιτεκτονική μορφή της αφίδας του ναού αλλά και από άλλα στοιχεία, δεν αποκλείεται ο σημερινός ναός (που ανακαινίστηκε στα 1708 και 1867) να χτίστηκε στο α! μισό του 16ου αιώνα.⁽³⁾

Επομένως η κατοίκηση στα Καλύβια Κλειδωνιάς ανάγεται τουλάχιστον στα χρόνια ίδρυσης της Μονής (16ος αι.) ενώ η κατοίκηση της σημερινής Παλιάς ή Άνω Κλειδωνιάς ήταν μεταγενέστερη, αφού, προφανώς, οι κάτοικοι ανέβηκαν αργότερα στο βουνό για λόγους ασφαλείας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Αυτό άλλωστε επικυρώνεται έμμεσα και από την χρονολόγηση των εκκλησιών της, που καμιά δεν είναι αρχαιότερη από τον 17ο αιώνα ⁽⁴⁾, ενώ στις πινακίδες αναγράφεται (εισφαλμένα) ότι ανήκουν στον 16ο αιώνα.

Μια μικρή χαράδρα προς τα Ν της πλατείας χωρίζει τον οικισμό από ένα μακρόστενο οροπέδιο. Εκεί, ανάμεσα στα φυλλώματα αιωνόβιων δρυών, ξεχωρίζει ο ναός του **Αγ. Νικολάου**. Παίρνουμε από την πλατεία τον μοναδικό δρόμο προς την ΒΑ έξοδο του χωριού και σ' ένα 10λεπτο περίπου καλύπτουμε τα 700 μέτρα ως το ναό.

Στη διαδρομή περνάμε πλάι από ένα παλιό αλωνάκι, ενώ το χωριό εμφανίζεται πανοραμικά απέναντί μας στην πλαγιά.

Η εκκλησία περιοριζόταν από έναν μισοκατεστραμμένο αυλόγυρο, που κάποτε περιέ-

κλειε το νεκροταφείο του χωριού. Είναι ρυθμού βασιλικής με οκτάγωνο τρούλλο και δίοριχη στέγη με σταχιές σχιστόπλακες, ενώ η τοιχοποιία αποτελείται από μικρούς πελεκητούς λίθους, λευκούς ή σκούρους, που εναλλάσσονται ακανόνιστα. Ο ναός είναι αρκετά μεγάλων διαστάσεων (12,50 X 8,50 μ.). Σύμφωνα με τον Τριανταφυλλόπουλο, *"η μικρή διαφορά μήκους και πλάτους, ο ευρύς και χαμηλός οκτάπλευρος τρούλλος και η ψηλή επίκωση γύρω από το μνημείο του δίνουν έναν τόνο κάπως βαρύ"*.

Ιδιομορφία παρουσιάζει ο ζωγραφικός διάκοσμος του εσωτερικού, αφού μόνον ο τρούλλος και η κόγχη του ιερού έχουν τοιχογραφηθεί. Οι υπόλοιπες επιφάνειες όχι μόνον είναι αδιακόσμητες, αλλά λείπει εντελώς και το επίχρισμα. Λόγοι άγνωστοι - ίσως οικονομική δυσπραγία - άφησαν εδώ το έργο ημιτελές".

Η παράδοση αναφέρει, ότι ο αγιογράφος έπεσε από τη σκαλωσιά και σκοτώθηκε, γεγονός που έκανε διστακτικό κάθε άλλον αγιογράφο να συνεχίσει ⁽⁵⁾.

Τέλος πρέπει να σημειώσουμε, ότι στην ΝΑ πλευρά του τρούλλου σώζεται και η ένδειξη της ακριβούς χρονολόγησης του μνημείου,

Το Καθολικό της Μονής των Αγ. Αποστόλων με φόντο την Αστράκα και το Βίκο. Σήμερα είναι ερειπωμένη, το 1872 όμως - στα χρόνια της ακμής της - είχε χορηγήσει 500 γρόσια υπέρ του Δημοτικού Σχολείου του χωριού.

Η "Κοίμηση της Θεοτόκου" στον ομώνυμο ναό, η καλύτερα σωζόμενη τοιχογραφία της εκκλησίας.

Καμπαναριό του Αγ. Αθανασίου. Στο βάθος αναδύονται απ' την κατακνιά το Φαράγγι του Βίκου και η Αστράκα. (δεξιά)

γραμμένη με κεραμίδια, από την οποία προκύπτει το έτος **1620**.

250 περίπου μέτρα ΝΑ του Αγ. Νικολάου βρίσκεται η ερειπωμένη μονή των **Αποστόλων Πέτρου και Παύλου**, από την οποία διασώζεται μόνον το Καθολικό. Από τα κελιά στα δυτικά απομένουν κάποιοι μεμονωμένοι τοίχοι. Ο μονόχωρος ναός έχει διαστάσεις 5,75 X 5,25 μ. και καλύπτεται από δύο χαμηλωμένους αβαθείς τρούλλους, ενώ η σκεπή αποτελείται από σχιστόπλακες. Το εσωτερικό είναι μισοσκότεινο και κατάγραφο από τοιχογραφίες, μαυρισμένες από την καπνιά και με σοβαρές ζημιές. Η τοιχογράφηση πραγματοποιήθηκε μεταξύ των ετών 1725 και 1740, ενώ ως προς το χρόνο ανοικοδόμησης δεν υπάρχει βεβαιότητα. Μια επιγραφή, που, όπως λέγεται, ανέφερε το έτος 1662, σήμερα δεν υφίσταται.

Επιστρέφοντας στην πλατεία επισκεπτόμαστε την **Κοίμηση της Θεοτόκου**, την ενοριακή εκκλησία του οικισμού. Είναι μονόχωρη "βασιλική" με διαστάσεις 6 X 12,50 μέτρα ⁽⁶⁾.

Ο ναός είναι θεμελιωμένος κατά ένα μέρος πάνω σε φυσικό βράχο, ως γωνιόλιθοι δε έχουν χρησιμοποιηθεί και παλιότεροι μεγάλοι

τετραγωνισμένοι δόμοι, που κατά την ντόπια παράδοση ανήκαν σε αρχαίο ναό. Το εσωτερικό είναι λιτό και ασβεστοχρισμένο. Μόνον στην κόγχη του Ιερού Βήματος σώζονται μερικές φθαρμένες τοιχογραφίες, καθώς και μία με την Κοίμηση της Θεοτόκου στο υπέρθυρο της δυτικής εισόδου. Πιθανολογείται ότι οι τοιχογραφίες, καθώς και οι φορητές εικόνες του νεότερου, απλού ξύλινου τέμπλου, ανάγονται στον 17ο αιώνα.

Η περιήγησή μας στα σημαντικότερα θρησκευτικά μνημεία της Κλειδωνιάς ολοκληρώνεται με τον ναό του Αγ. **Αθανασίου**, που συναντάμε μερικές εκατοντάδες μέτρα στο δυτικότερο σημείο του οικισμού, με θέα πανοραφική στην ευρύτατη πεδιάδα της Κόνιτσας. Αρχιτεκτονικά ο ναός κατατάσσεται στους "σταιρειόστεγους". Η τοιχοποιία του αποτελείται από τετράγωνα λίθους μικρών διαστάσεων, ενώ η στέγη με τα τρία επάλληλα επίπεδά της, καλύπτεται με πλάκες σχιστολιθικές, παρόμοιες με αυτές που σκεπάζουν το δάπεδο του ναού.

Ο ναός είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες, δεν σώζονται όμως όλες σε ικανοποιητική κατάσταση. Στον δυτικό τοίχο, πάνω από το ανώφλιο της εισόδου, διασώζεται η κτιτορική επιγραφή, σύμφωνα με την οποία, ο ναός και οι τοιχογραφίες του ανάγονται στο **1617**.

Εκτός από τα μνημεία και τα συγγράμματα υπάρχουν και οι ζωντανές πηγές για το χωριό. Η παλαιότερη ίσως που επιζεί είναι ο κυρ-**Αλέκος Καλτσούνης**. Τον συναντάμε με τον Νίκο στην Κλειδωνιά, όπου ζει με τη γυναίκα του. Γεννημένος πριν 82 χρόνια στην Πάνω Κλειδωνιά, έζησε συνεχώς εκεί ως κτηνοτρόφος μέχρι τα 70 του. Η μόνη φορά που έλειψε από το χωριό, ήταν όταν στρατεύτηκε. Οι διηγήσεις του είναι συναρπαστικές, θα χρειαζόμουν σελίδες για να τις αναφέρω. Η μνήμη του για χρονολογίες και γεγονότα είναι αξιοθαύμαστη, στο μυαλό του είναι ταξινομημένη όλη η νεώτερη ιστορία της περιοχής.

- *Αν και τσομπάνης του δημοτικού, διάβαζα πολύ. Πρέπει να πέρασαν απ' τα μάτια μου πάνω από 300 κιλά τυπωμένο χαρτί, μας λείει γελώντας.*

- *Και από τότε έχεις να πας κυρ-Αλέκο στο χωριό; τον ρωτάει ο Νίκος.*

- *Από τότε που έφυγα, 12 χρόνια τώρα, δεν ξαναπήγα.*

- Και πώς αντέχεις τόσα χρόνια; Δεν σου λείπει; Έλα να σε πάρω μια φορά, να δεις πώς είναι τώρα.

Σκέφτεται για λίγο ο κυρ-Αλέκος. Διστάζει.

- Αν μου λείπει... Συνέχεια βλέπω στα όνειρά μου τον τόπο που γεννήθηκα. Δεν θέλω όμως να πάω. Δεν μπορώ...

Η φωνή του σπάξει. Ο ηλικιωμένος άνθρωπος παίρνει να δακρύζει. Τον αγκαλιάζουμε και τον αφήνουμε συντροφιά με τις αναμνήσεις του.

ΣΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΟΝΗ ΤΩΝ ΑΓ. ΑΝΑΡΓΥΡΩΝ

Δεν θα μπορούσαμε να εγκαταλείψουμε τον ωραίο αυτό τόπο, χωρίς να γνωρίσουμε τις πεζοπορικές του διαδρομές. Προτεραιότητα έχει το "Μονοπάτι του Πάπιγκου".

- Αν κάνεις την οδική διαδρομή από την Κλειδωνιά ως το Πάπιγκο, η συνολική απόσταση είναι 25 χιλιόμετρα, μου λέει ο Νίκος. Πηγαίνοντας με τα πόδια από το μονοπάτι, η από-

Η επιβλητική Αστράκα εντυπωσιάζει με τον όγκο της στην είσοδο της Πάνω Κλειδωνιάς.

σταση μετά βίας ξεπερνάει τα 5 χλμ. Ο χρόνος βέβαια είναι λίγο περισσότερος.

Βγαίνουμε από την πλατεία με κατεύθυνση Α. Ο χωματόδρομος την θερινή περίοδο είναι βατός, τον χειμώνα όμως ίσως παρουσιάζει δυσκολίες. Μετά από 1100 μέτρα φτάνουμε σε ανχένα κάτω από την κορυφή του λόφου με το εξωκκλήσι του Προφητηλία. Η θέα είναι εξαιρετική προς την Αστράκα, το Φαράγγι του Βίκου και τα χωριά του Αγ. Μηνά, της Αρίστης και του Βίκου. Δίπλα όμως υψώνεται και μια κεραία κινητής τηλεφωνίας, που ούτε η παρουσία της ούτε ο διαρκής θόρυβος που παράγει, εναρμονίζονται με την ομορφιά και τη γαλήνη του τοπίου.

Αφήνουμε το αυτοκίνητο κάτω από τη σκιά αιωνόβιων δρυών και βρίσκουμε αμέσως το μονοπάτι με κατεύθυνση ΒΑ. Είναι ελαφρά ανηφορικό και πετρώδες αλλά εμφανέστατο

και πυκνά σηματοδοτημένο με κόκκινα σημάδια. Περιβάλλεται με πυκνή βλάστηση από κέδρα και πουρνάρια, ενώ σποραδικά εμφανίζονται νεαρά ελατάκια, που πασχίζουν να βρουν μια διεξοδο στο φως. Ένα περίπου τέταρτο αργότερα αρχίζουμε να κατηφορίζουμε με κατεύθυνση Α-ΝΑ.

Μετά, και για ένα 20λεπτο, το μονοπάτι γίνεται επίπεδο και ξεκούραστο. Συναντάμε κοίτη ωραίας ρεματιάς με λιγοστό νερό. Ολόγυρα ορθώνονται βραχώδεις σχηματισμοί με σχιστόλιθους. Μετά από λίγο περνάμε πλάι από πετρόχτιστο εικονοστάσι, κατηφορίζουμε και συναντάμε τον βατό χωματόδρομο που καταλήγει εδώ από το Πάπιγκο. Σ' ένα 5λεπτο βρισκουμε δίπλα στο δρόμο πέτρινη πηγή με δροσερότατο νερό, που από το 1999 ξεδιψάει τους πεζοπόρους. Ο δρόμος ανηφορίζει, το Πάπιγκο όμως δεν είναι μακριά μας. Σε λιγότερο από ένα τέταρτο συναντάμε τα πρώτα σπίτια και σε 1 ώρα και 15' ακριβώς (με

γρήγορο όμως βηματισμό) φτάνουμε στην πλατεία του διασημότερου ίσως χωριού του Ζαγοριού.

Αυτοκίνητα, πούλιαν, ξενώνες και ταβέρνες, καινούργιοι ξενώνες σε φάση ανοικοδόμησης, άνθρωποι πολλοί, πουλιάζονται στα τραπέζια των καφέ. Κάποιος με ρωτάει: "εκκλησία είν' εδώ;" Εμφανίζεται με το αυτοκίνητο ο Νίκος για να μας ξαναπάει στη γαλήνη. Το ίδιο απόγευμα ξεκινάμε για έναν περίπατο προς τα υψίπεδα του χωριού, κάτω από την **Τσούκα**. Περνάμε δίπλα από το χαριτωμένο εκκλησάκι της **Αγ. Παρασκευής** και συνεχίζουμε σ' έναν ανηφορικό χωματόδρομο, που σε ορισμένα σημεία είναι ακατάλληλος ακόμα και για 4Χ4. Σε λιγότερο από μιάμιση ώρα, με πολλές στάσεις και χαλαρό βηματισμό, φτάνουμε σ' ένα υπέροχο οροπέδιο με καλύβα, ποτίστρα και μικρό κοπάδι πρόβατων. Ολόγυρα εκτείνεται ένα εκπληκτικό ελατόδασος, πιο πάνω είναι η κορυφή της Τσούκας, απέναντι στ' ανατολικά τα γυμνά υψίπεδα της Τύμφης και το βραχώδες τείχος της Αστράκας. Γοητεία ανεξάντλητη!

- *Σας πρέπει ένα ωραίο τσίπουρο απόψε, λέει αργότερα ο Νίκος. Σήμερα κουρασθήκατε. Έχει δίκιο, το σώμα κουράστηκε λιγάκι. Μα*

Στα υψίπεδα της Κλειδωνιάς κυριαρχούν Βοσκοτόπια και έλατα. Απέναντι ο μεγαλειώδης Βράχινος όγκος της Αστράκας.

Πλατάνια μέσα στο νερό, μονοπάτι πλάι στο Βοϊδομάτη. Είναι μια διαδρομή παραδεισένια, που οφείλει στον εαυτό του κάθε φυσιολάτρης.

Το εκπληκτικό πλακόστρωτο μονοπάτι με το πέτρινο τοιχάκι του σηματοδοτεί την αρχή της διαδρομής προς τη Μονή. Στο βάθος ο όγκος της Αστράκας. (αριστερά)

η ψυχή είναι ανάλαφρη από το μεγαλείο του τόπου και της φύσης...

Έχουμε αφήσει τελευταία την ωραιότερη διαδρομή στην περιοχή: το μονοπάτι προς τη Μονή Αγ. Αναργύρων μέσα από το φαράγγι του Βοϊδομάτη. Κάποτε βέβαια υπήρχε κι ένα άλλο μονοπάτι, που από την Κλειδωνιά κατηφόριζε στα απότομα πρανή του φαραγγιού ως τη Μονή.

- Το μονοπάτι αυτό έχει κλείσει από τα πουρνάρια. Κι εγώ ακόμα θα δυσκολευόμουν να το βρω, μας λέει ο μπάρμπα-Νίκος.

Από την Κάτω Κλειδωνιά παίρνουμε τον δρόμο προς τα Γιάννενα και στα 1,7 χλμ. συναντάμε αριστερά του δρόμου την παλιά γέφυρα

Στα πλατιά σημεία της κοίτης του ο Βοϊδομάτης κυλάει σιωπηλός και γαλήνιος.

Πίσω από το Καθολικό της Μονής των Αγ. Αναργύρων αποκαλύπτεται το κατάφυτο Φαράγγι του Βοϊδομάτη και το υπερθέαμα του βραχώδους τείχους της Αστράκας.

του Βοϊδομάτη. Αμέσως ξεκινάει ένα πλακόστρωτο μονοπάτι με το πέτρινο τοιχάκι του, που ανηφορίζει ελαφρά πάνω από το Βοϊδομάτη και το επιβλητικό μονότοξο γεφύρι του. Σ' ένα 5λεπτο το πλακόστρωτο τελειώνει, το μονοπάτι κατεβαίνει πλάι στην κοίτη του ποταμιού. Δεν θα μπορούσε να είναι αλλού ο επίγειος παράδεισος. Πελώρια πλατάνια, με

ηλικία πολλών αιώνων ορθώνουν τους ογκωδέστατους κορμούς τους, κάποιοι απ' τους οποίους προβάλλουν κυριολεκτικά μέσα απ' το νερό. Ποιο δέντρο στη φύση δεν θα ζήλευε την τύχη αυτών των πλατανιών, που ζουν ως τα βαθιά γεράματα μες το κρυστάλλινο νερό του Βοϊδομάτη! Σκύβουμε και πίνουμε, όπως τόσες φορές ως τώρα. Πάντα αιθέριο, πάντα παγωμένο, πάντα μοναδικό.

Ανάλογα με το πλάτος της κοίτης του το ποτάμι είναι άλλοτε σιωπηλό και γαλήνιο και άλλοτε γοργοτάξιδο και πολύβουο, πάνω από λευκά βότσαλα και κροκάλες, λειασμένες από την προαιώνια ροή του. Το μονοπάτι εναλλάσσεται διαρκώς, άλλοτε ήπιο και άλλοτε κακοτράχαλο, ποτέ όμως κουραστικό ή επικίνδυνο.

Με γρήγορο βηματισμό και ελάχιστες στάσεις φτάνουμε σ' ένα 40λεπτο σε μεγάλο πλατανόδασος. Μια μικρή

πινακίδα δείχνει αριστερά προς τη Μονή. Μεσολαβούν 100 ακριβώς πέτρινα σκαλοπάτια, που καταλήγουν μπροστά στο Καθολικό. Ο μικρός τρουλλαίος και σχεδόν τετράγωνος ναός (διαστ. 4,60X4,50 μ.) είναι χτισμένος με τετραγωνισμένη λιθοδομή και με στέγη από σχιστόπλακες. Είναι το μοναδικό κτίσμα, που διατηρείται σε καλή κατάσταση. Ολόγυρά του ο περίβολος, τα κελιά και οι βοηθητικές εγκαταστάσεις της Μονής είναι μισορειπωμένες, θυμίζουν κάστρο που αλώθηκε και καταστράφηκε από τους πολιορκητές του.

Στο εσωτερικό του ναού διατηρείται το αυ-

θεντικό περίτεχνο πλακόστρωτο, με τις λείες επιφάνειες των πλακών. Στο μισοσκόταδο του ναού διακρίνονται οι τοίχοι κατάγραφοι με τοιχογραφίες, που σε αρκετά σημεία παρουσιάζουν πολλές φθορές.

Από την κτιτορική επιγραφή του δυτικού τοίχου πληροφορούμαστε ότι το έτος ανοικοδόμησης είναι το **1658**, ενώ η αγιογράφηση έγινε πιθανόν το 1666. Ολόγυρα το τοπίο είναι εκκλησιαστικό με κατακόρυφους βράχους, αιωνόβια πουρνάρια και σφενδάμια και κάτω χαμηλά το αδιαπέραστο πλατανόδασος, που κρύβει κάθε οπτική επαφή με το Βοϊδομάτη. Το υπερθέαμα όμως μας περιμένει πίσω από το Καθολικό. Σηκώνοντας το βλέμμα ψηλά στα ανατολικά απενίζουμε έκπληκτοι το τείχος της Αστράκας να φράζει τον ορίζοντα με φόντο τον ουρανό. Δεν ξέρω πολλά σημεία στο Φαράγγι του Βοϊδομάτη, που να προσφέρουν εικόνα τέτοιας ομορφιάς.

Καθολικό της Μονής των Αγ. Αναργύρων, το μόνο που έχει απομείνει αλώβητο απ' το χρόνο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παρατηρώ τους αγαπητούς μου φίλους, το Νίκο, τη Βούλα και το Γιώργο. Ήρεμους και γαλήνιους σ' αυτόν τον ερειπωμένο ακόμα τόπο. Ικανοποιημένους με όσα έχουν πετύχει μέχρι τώρα. Γεμάτους με ενθουσιασμό και σχέδια για το μέλλον. Ξανα-νιωμένους και γελαστούς. Περήφανους για τη στοργή της κυρά-Λευθερίας και του μπάμπια-Νίκου. Περήφανους, που κόσμος άγνωστος ξανανεβαίνει στο χωριό. Χαρούμενους που οι πελάτες τους τους αποχαιρετούν με εγκαρδιότητα και, σε πρώτη ευκαιρία, επιστρέφουν με τους φίλους τους.

Μα πάνω απ' όλα ευτυχισμένους, που γλύτωσαν απ' όλες τις δουλείες του σύγχρονου τρόπου ζωής.

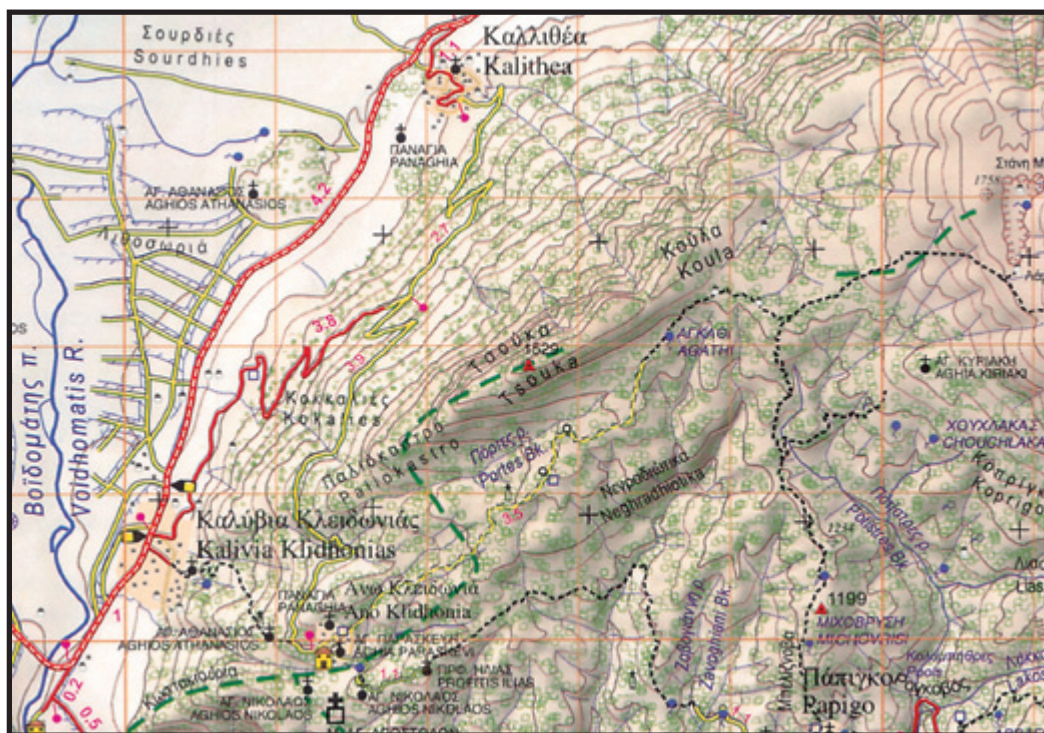
Τους εύχομαι απ' την καρδιά μου, η ευτυχία τους νάναι παντοτινή.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε θερμά:

- Τον Πρεσβύτερο **Διονύσιο Δ. Τάτση** για την τόσο πρόθυμη παραχώρηση του συνόλου του

συγγραφικού του έργου.

- Τον κυρ. **Αλέκο Καλτσούνη** που μας δέχθηκε και μας μίλησε για τον τόπο του.
- Τον μάξιμπα-**Νίκο** και την κυρά-**Λευθερία** για τις πληροφορίες και τη φιλία τους.
- Τέλος τον αγαπητό φίλο **Νίκο Καμά** και την οικογένειά του για τη φιλοξενία και τις ώρες γαλήνης και αισιοδοξίας που μας χάρισαν στον ξενώνα τους.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

ΔΙΑΜΟΝΗ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΣΗ:

“Φιλοξενώνας ΖΑΓΟΡΙ”: Τηλ. **266550-24532 6973-701702**

ΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ Π. ΚΛΕΙΔΩΝΙΑΣ

- Από κεντρ. Οδ. Δίκτυο: 7,8 χλμ
- Από Κόνιτσα: 18 χλμ
- Από Γιάννενα: 57 χλμ
- Από Θεσ/νίκη: 300 χλμ.
- Από Αθήνα: 490 χλμ.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- (1) N. G. L. HAMMOND, Epirus, Oxford 1967
- (2) Π. Αραβαντινός, Χρονογραφία της Ηπεί-

Τμήμα χάρτη “Ζαγόρι” 1:50.000 ΤΟΠΟ 50 των εκδόσεων ΑΝΑΒΑΣΗ.

ρου, τόμος Α', Αθήνα 1856

(3) Δ. Τριανταφυλλόπουλος, Εκκλησιαστικά μνημεία στην Κλειδωνιά Κονίτσης. (Ανάτυπο από τα “Ηπειρωτικά Χρονικά” Γ. 1975)

(4) Τριανταφυλλόπουλος, όπ.π.

(5) Πρεσβ. Δ. Τάτσης, ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΟΝΙΤΣΗΣ, Κόνιτσα 1993.

(6) Εδώ χρησιμοποιείται συμβατικά ο όρος βασιλική, που προϋποθέτει περισσότερα από ένα κλίτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

-Δ. Τριανταφυλλόπουλος, “ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΛΕΙΔΩΝΙΑ ΚΟΝΙΤΣΗΣ, Ανάτυπο από τα “ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ” (Γ, 1975), ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1975.

-Ι. Λαμπριδής, “ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΑΓΑΘΟ-ΕΡΓΗΜΑΤΑ”, Α' εκδ. ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ, Ιωάννινα 1971.

- Πρέσβυτ. ΔΙΟΝ. Δ. Τάτσης, “ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΟΝΙΤΣΗΣ”, Κόνιτσα 1993.

Ανακαλύψτε τη γοητεία
της ηπειρωτικής φύσης...

...με τους ειδικούς
της **TREKKING HELLAS**

TREKKING
HELLAS

Δράση στη φύση

Ελάτε μαζί μας για

- ✓ Rafting στον Άραχθο, τον Καλαρρύτεκο, τον Βοϊδομάτη, τον Αώο και τον Αχέροντα
- ✓ Trekking στα Τζουμέρκα, το Ζαγόρι και τη Βάλια Κάλντα
- ✓ Canyoning στο Ζαγόρι και τα Τζουμέρκα

- ✦ Άριστα εκπαιδευμένοι συνοδοί
- ✦ Φιλική ατμόσφαιρα
- ✦ Άρτιος εξοπλισμός
- ✦ Σεβασμός στο περιβάλλον

ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ 16, 454 44 ΙΩΑΝΝΙΝΑ, ΤΗΛ. 26510 71703, FAX 26510 74190, 6972 887860, 6977 312347
e-mail : epirus@trekking.gr, <http://www.trekking.gr>

Στο πανέμορφο φυσικό περιβάλλον της Κλειδωνιάς, θα βρείτε για την διαμονή σας το ξενοδοχείο "XANI" που περιμένει να σας φιλοξενήσει στους υπέροχους χώρους του σε φιλικό και οικογενειακό περιβάλλον. Γευθείτε παραδοσιακές γεύσεις σε πρωινό, γεύμα ή δείπνο με αγνά υλικά τα περισσότερα παραγωγή μας. Επίσης στο σαλόνι μας κοντά στο τζάκι ή στην αυλή κάτω από την πέργκολα δοκιμάστε γλυκά του κουταλιού ή ταψιού και σπιτικά λικέρ.

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ "ΤΟ ΧΑΝΙ"
ΚΛΕΙΔΩΝΙΑ ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΤΗΛ. 26550 / 24567, FAX 26550 / 24568
ΚΙΝΗΤΟ : 6972 418904
<http://www.xanihotel.gr>, www.turistorama.com